

RAIO'S met ruggengraat

Door Miek Smilde

Eigenlijk heeft hij nooit iets anders willen worden. Al als puber bewonderde hij de kantonrechter, oudste in rang die bij hem in de flat woonde. 'Hij droeg een vlinderstrik, en er kwam wel eens een bode langs. Het leek me een mooie baan, rechter. De oliespuit in vastgelopen relaties.' Nu is Erik van den Emster (1949), na een loopbaan als raio, rechter, vice-president, en president, beoogd opvolger van Bert van Delden als voorzitter van de Raad voor de rechtspraak.

'Ik was 26 toen ik raio werd, en ik hoorde er vanaf dag één helemaal bij. Dat is het grote voordeel van de opleiding, je hoort bij de organisatie die je gaandeweg tot in de haarvaten leert kennen. Raio's zijn heel belangrijk voor de rechterlijke macht, omdat zij de organisatie als geen ander kennen, de werkprocessen, de opbouw van een dossier, de administratie. Tot op de dag van vandaag weet ik nog hoe de administratie civiel eruit ziet, dat is een groot voordeel ten opzichte van mensen die van buiten komen. Ik vind dat de beroepen van officier van justitie en rechter een eigen opleiding rechtvaardigen. Niet om een gesloten bolwerk, een esprit de corps te vormen, maar om de noodzakelijke know how vast te houden. Mensen die vanuit een andere juridische functie tot de rechterlijke macht toetreden, de zogenaamde buitenstaanders, zijn in het algemeen veel minder vertrouwd met de werkprocessen dan de oud-raio's. Wat dat betreft vind ik het wel jammer dat van een gelijke verdeling tussen buitenstaanders en raio's geen sprake is. De rechterlijke macht is de laatste jaren te snel gegroeid om de helft van rechters en officieren uit raio's te laten bestaan, de verhouding is nu ongeveer tachtig procent buitenstaanders en twintig procent raio's. Daar staat tegenover dat sommige raio's wel heel jong binnenstromen, direct uit de collegebanken, zonder al te veel levenservaring. Vroeger mocht je niet ouder dan 30 zijn, maar die leeftijdsgrens is inmiddels verlaten, gelukkig. Ik zou misschien nog verder willen gaan, en de volgorde van de stages om willen draaien. Laat iemand eerst twee jaar een buitenstage doen, in de advocatuur, of het bedrijfsleven, en leidt hem daarna op binnen de rechterlijke macht. Sommige mensen zijn bang dat daardoor raio's sneller zullen uitstromen, of minder kneedbaar zullen zijn, maar dat geloof ik niet. Hoe kneedbaar zijn mensen boven de 22 nog? Bovendien leert de ervaring dat mensen die eenmaal gekozen hebben voor de raio-opleiding niet snel ergens anders blijven hangen. Het aantal mensen dat na een buitenstage niet terugkeert, is heel klein.'

Een korzelig gesprek

'Mijn vader wilde graag dat ik geneeskunde ging studeren, rechten vond hij niks. Dus deed ik HBS-B. Een drama! Toen werd het alsnog rechten, in Rotterdam. Een relatief nieuwe opleiding met veel aandacht voor vakken als economie en gedragswetenschappen. Ik had

onder andere les van professor Hulsmans, die de afschaffing van het strafrecht bepleitte, en volgde veel sociale vakken. In die vooruitstrevende omgeving was de raio-opleiding geen voor de hand liggende keuze. Of je moest naar het Openbaar Ministerie willen. Maar eigenlijk wist ik altijd al dat ik rechter wilde worden.'

'Ik solliciteerde, werd getest door mevrouw Prik van de Rijkspsychologische Dienst en moest op Prinsjesdag 1975 voor de landelijke selectiecommissie verschijnen. De volgende dag mocht ik al bellen of ik door de selectie was gekomen. Zenuwachtig was ik niet echt, ik had zelfs een flesje champagne koud staan, voor het geval het zou lukken. Ik kreeg de aanbeveling, en dat hebben we gevierd, mijn vrouw en ik. Vervolgens moest ik op audiëntie bij minister van Agt, maar die bleek op het laatste moment verhinderd. Daardoor maakte ik kennis met de toenmalige secretaris-generaal Mulder. Ik was geen nieuwlichter, had geen lang haar of zo, maar was wel secretaris van de Coornhertliga, de vereniging die zich sterk maakte voor strafrechtshervorming. In die tijd werd veel gediscussieerd over het strafrecht, de rol van de politie, en hoe je met gedetineerden en ex-gedetineerden om moest gaan. Ik vond dat de rechterlijke macht aan deze ontwikkelingen niet voorbij kon gaan. Ik was niet zo radicaal als professor Hulsmans, het ging mij echt om strafrechtshervorming, niet om het afschaffen daarvan. Maar Mulder moest er niets van hebben, en dacht met mij een wolf in schaapskleren binnen te halen. "Waarom wilt u raio worden?" vroeg hij. "Als lid van de Coornhertliga, zegt u immers altijd nee als wij ja zeggen en andersom". Van de weeromstuit zei ik dat ik niets aan het vennootschapsrecht vond, terwijl ik wist dat Mulder daarin juist een specialist was. Het was een uitermate korzelig gesprek.'

'Uiteindelijk werd ik geplaatst in Breda, en moest ik de president bellen voor een afspraak, Schellenbach. Tegenwoordig zou je even googelen, maar destijds wist je niets over zo'n man. Achteraf begreep ik dat Schellenbach heel jong president was geworden en in 1951 door de minister naar Breda was gestuurd, omdat het daar destijds een puinhoop was. Het was een eminent civilist, hij deed de civiele rolzitting zelf, getooid met baret. Maar ik weet niet zeker of hij nou ook echt veel van de organisatie wist, dat werk besteedde hij eigenlijk uit. Nadat Schellenbach was overleden, heb ik zijn baret geërfd. Hij ligt op mijn werkkamer, ook nu, bij de Raad in Den Haag.'

Tuchten op de zitting

'Na een proeftijd van vier maanden, liep ik eerst zes maanden stage bij de sectie strafrecht, en daarna volgden twee jaar civiel. Die stages duurden destijds veel langer dan nu, wat betekende dat je je nog echt in een rechtsgebied kon verdiepen. Met vier of vijf raio's maakten wij deel uit van de griffie. Aan het eind van de week deelde de substituut griffier de zaken uit, en die deed je dan. De stage werd met andere woorden gedicteerd door de zaken die zich aandienden, er zat verder weinig idee achter. Maar ik ben goed opgeleid. Ik herinner mij Mendlik, mijn latere voorganger als president van de rechtbank in Rotterdam, die toen rechter was. Hij had heel snelle analyses, maar kon niet zo goed omgaan met twijfel. Voor hem duurde het ook allemaal te lang, hij hechtte al vroeg aan het tijdig uitspreken van civiele vonnissen. Daartegenover stond een man als Hans Tielens, die bijkans aan alles twijfelde. Hij werd 's nachts regelmatig wakker met het idee dat het in een bepaalde zaak helemaal anders moest. "Dusdoende denk ik dat wij te ver gaan" was zo'n typische opmerking van hem. Van der Plas was ook één mijn opleiders, hij wist echt alles van strafrecht en strafvordering. Hij werkte zijn vonnissen altijd helemaal uit, aan mantelvonnissen had hij een hekel. En ik herinner mij een politierechter, van wie altijd veel zaken in appèl eindigden. Hij ging uit van het beginsel "tuchten op de zitting", en blijkbaar stoorden veel mensen zich daaraan. Van hem heb ik geleerd dat het werk niet alleen aankomt op de inhoudelijke juistheid van vonnissen. Het gaat in heel veel gevallen vooral om een goede communicatie.'

‘Tijdens mijn parketstage, ook in Breda, werd ik gevraagd jeugdofficier te worden. Dat leidde tot nogal wat kritiek. De kinderrechters vonden dat ik te weinig ervaring had, en ook anderen binnen de rechtbank en het parket keken mij er een beetje op aan dat ik zoveel verantwoordelijkheid kreeg. Elke maand had ik tien dagen dienst, alles heb ik zien langskomen, van de simpele verkeersdelicten tot de roofmoord op een taxichauffeur door diens stiefdochter. Bij die zaak kwamen mijn ouders kijken op de zitting, dat weet ik nog. Toch heb ik nooit echt overwogen officier te worden. De doorslag gaf de zaak van de schietende wachtmeester uit 1980. Daarin achtervolgde een wachtmeester in een auto een student, omdat hij door rood licht had gereden. De student merkte dat, werd bang en reed bij het volgende stoplicht weer door rood. Uiteindelijk schoot de wachtmeester op de achterraut van de auto van de student, de kogel werd later bij het pedaal aangetroffen. De student had als door een wonder niets, maar de verkeerschout vond wel dat er moest worden vervolgd. Ik legde poging tot doodslag ten laste, en subsidiair vernieling van de achterraut, waarvoor de wachtmeester uiteindelijk werd veroordeeld. Omdat ik ervan overtuigd was dat in dit geval sprake was van voorwaardelijk opzet, wilde ik in appèl. Toen bleken er andere belangen te spelen en ging de procureur-generaal zich ermee bemoeien. Er werd sterke druk uitgeoefend om het appèl in te trekken, wat de hoofdofficier uiteindelijk ook heeft gedaan. Toen wist ik zeker dat ik niet geschikt was voor het Openbaar Ministerie. Die hiërarchie past mij niet. Toch ben ik geen voorstander van een aparte opleiding voor OM’ers. Raio’s leren een bepaalde attitude, een zekere magistratelijkheid, die ook van belang is voor het OM, ondanks de daar bestaande hiërarchie. Zeker met het toenemend aantal mogelijkheden voor het OM om zelf zaken af te doen, is die magistratelijke houding essentieel.’

Niet verliezen van het grote geld

‘Ik betreur geen dag de keuze dat ik raio werd, rechter zijn is zo’n prachtig vak! Het doet ertoe en iedereen vindt er wat van. Dat betekent wel dat je ook als raio een zekere ruggengraat moet hebben, om tegen de kritiek in, je werk straks als rechter of officier te kunnen blijven doen. Bang dat we het in de krapper wordende arbeidsmarkt verliezen van het grote geld ben ik niet. Er zullen altijd mensen zijn die zoeken naar een inhoudelijk interessant vak dat maatschappelijk zeer relevant is. Ik hoop wel dat steeds meer mensen met een andere culturele achtergrond tot de opleiding zullen worden toegelaten. Die hoop is moeilijk te concretiseren, het gaat langzaam. Blijkbaar is de afstand tot het ambt van rechter en officier voor sommige juristen met een van oorsprong niet Nederlandse achtergrond nog moeilijk te overbruggen. We proberen wel ons netwerk uit te breiden, leggen contact met clubs met verschillende etnische achtergronden, bezoeken middelbare scholen. Misschien dat we ook nog eens moeten kijken naar de culturele neutraliteit van onze testen, want daarop kunnen mensen stuklopen. Maar ik geloof niet dat we moeten streven naar een rechterlijke macht die een precieze afspiegeling vormt van de samenleving. Dat gaat gewoon niet lukken. Ik streef naar een herkenbare rechterlijke macht.’